

# Voltooid verleden tijd

## Brechtje Hallo

'A'ls ik in bed lig en mijn ogen dicht doe, is het net of ik haar nog naast me voel liggen. Of ik haar nog kan horen ademen. Zestig jaar samen, zelfs de dood kan ons niet meer scheiden'. De eenzaamheid van deze man ontvouwde zich in een kort gesprek in al zijn tragiek. Eenzaam na een vervuld leven. Negentien jaar was ik. Nog een groentje, zelf net de eerste stappen op het liefdespad gezet. Als alfhulp in de thuiszorg had ik een bijbaantje tijdens mijn studie. De functieomschrijving vermeldde 'schoonmaken, huishoudelijke taken, sociale interactie'. Bij deze man, laat ik hem meneer Van Zanten noemen, heb ik geen stofzuiger aangeraakt. Zijn appartement was zo schoon, daar viel geen eer te behalen. Er hoefde niet te worden gestreken, de koelkast was schoner dan in mijn studentenhuis (een gemakkelijke opgave) en de boodschappen deed hij liefst zo klein mogelijk zodat hij er in elk geval eens per dag even uit kwam.

Ik gun elke medewerker in de geestelijke gezondheidszorg een periode waarin hij of zij dichtbij de dagelijkse zorg van mensen staat. Want hoewel ik toen ook wist dat ik dit werk niet lang zou doen, heeft het mij wel de ogen geopend voor hoe eenzaamheid zich kan tonen. Op je fiets de stad door en achter elke voordeur schuilt wel een levensverhaal dat de moeite waard is om te kennen. Zelfs na vijftien jaar ken ik sommige verhalen achter die voordeuren nog steeds. Omdat ze, vanuit hun eigen huiskamers, zoveel indruk maakten op mij.

Een andere dag, mevrouw De W. Zij woonde haar leven lang in een arbeidershuisje in een volksbuurt. Sterke sociale controle, weinig mensen die werkten en veel armoedeproblematiek. Mevrouw De W. was altijd de lijm van de buurt geweest. Alle mensen konden altijd bij haar komen met hun problemen. Nu keek ze terug op wat haar had bewogen in al die jaren. 'In de stilte kan ik hun stemmen nog horen. Stemmen van de gezinnen die naar de nieuwbouw zijn verhuisd. Stemmen van de vaders die probeerden het hoofd boven water te houden en de moeders die zich suf piekerden over hun kroost. Wat is het nu allemaal waard geweest?' Maar mevrouw De W. zei ook: 'Hier om de hoek is een verpleeghuis. Soms zou ik willen dat ik dement was, zodat ik weer wat mensen om me heen had om mee te praten. Tegenwoordig zitten de gordijnen altijd dicht. En als ik ze tegenkom zit niemand te wachten op zo'n ouwe zeur. Ze kijken liever op hun telefoontje'. Ik had hier geen antwoorden op en was soms blij dat ik met de poetsdoek kon doen of ik heel druk was. Wat wist ik hier nu van? Negentien jaar, ik kwam net kijken!

Dan meneer Van D. Hij was met achtenveertig jaar getroffen door MS. Altijd alleenstaand geweest, hij woonde nog op de boerderij van zijn ouders. Het huis was volledig aangepast aan zijn wensen en behoeften. Een traplift, drempels waren er niet meer in huis, overal was goed over nagedacht. Meneer Van D. had een garderobe die ik moest strijken. Vier broeken en zeven polo's. Alle broeken in kaki, alle polo's in verschillende kleuren verschoten pastel. Bijpassende sokken voor elke dag van de week en twee donkerblauwe vesten. Ook dat herinner ik me nog als de dag van gisteren. Bij meneer Van D. ging alles volgens planning. Hoewel hij een vaste structuur had voor alles in zijn leven, was hij doodongelukkig. 'Ik ben zo eenzaam, jij bent de eerste die ik langer dan een kwartier kan spreken, de rest moet altijd snel weer door. Dat komt omdat ik achteraf woon, het kost teveel tijd om naar mij toe te komen'.

Ik was negentien en kwam net kijken. Maar ik voelde bij deze mensen wel dat zij ergens in hun leven waren gestopt met leven. Of het leven was gestopt hen uit te nodigen. Getroffen door ouderdom, door eenzaamheid en de dood om hen heen. Getroffen door ziekte en daardoor niet meer in staat om echt mee te doen.

De laatste weken lees ik veel over de discussie rondom voltooid leven. Een discussie die me altijd weer even terugbrengt in de woonkamers van die mensen van jaren geleden. Hoe zou het gaan met meneer van D.? Zou hij inmiddels wat meer kleur hebben in zijn leven? En mevrouw De W., waar zou zij nu zijn? Misschien is ze wel opgenomen in een verpleeghuis. Meneer Van Zanten, toen 88 jaar oud, zal er naar alle waarschijnlijkheid niet meer zijn. Hoe zou hij zijn laatste jaren hebben gesleten? Heeft hij nog vaak met zijn geesten uit het verleden gesproken? En als zij vijftien jaar geleden hadden mogen kiezen, hadden zij dan hun leven 'voltooid' geacht?

Els van Wijngaarden heeft een prachtig boek geschreven over haar onderzoek rond het voltooid leven. Zij heeft een kwalitatief onderzoek gedaan onder 25 respondenten die zij uitvoerig heeft gesproken over dit onderwerp. Daarin omschrijft een van haar respondenten zijn leven als 'kijken door de verkeerde kant van een verrekijker'. Het gevoel hebben niet meer mee te doen, maar alles als buitenstaander te bezien.

Als ik vooruit spoel naar mijn werk nu als geestelijk verzorger in een verpleeghuis, kom ik ook veel eenzaamheid tegen. Mensen voelen zich niet meer verbonden met anderen, met het andere of met de Ander. Hun leven speelt zich af in de voltooid verleden tijd. Maar dat maakt hun leven nog niet voltooid. De mensen die ik toen ontmoette, die leven in mij nog een klein beetje door. Zij leven nog door, ondanks hun diepe eenzaamheid. Eigenlijk is dit mijn vraag: Vonden deze mensen hun leven nu voltooid? Of maken wij dat er van? Geven wij hen het gevoel dat zij er niet meer toe doen? Ik kom er zelf niet goed uit. Ik ben vóór stervensbegeleiding, maar ook vóór levensbegeleiding. Beide kanten moeten wat mij betreft aandacht krijgen binnen de zorg voor kwetsbare mensen op het scherpst van de snede. Op die manier maken we élk leven waardevol, aan twee kanten van de medaille.

Brechtje Hallo-van Bakkum is geestelijk verzorger bij zorgspectrum Het Zand in Zwolle. Sinds enkele jaren schrijft zij wekelijks een zogenaamd doordenkertje. Een korte column, gedachte of anekdote over ethiek op de werkvloer, vaak gecombineerd met beeldmateriaal, documentaires, teksten of onderzoeken. Soms zwaarmoedig, soms lichtvoetig, maar altijd dicht bij de dagelijkse praktijk van het verpleeghuis. Inmiddels is er een aardig netwerk van geestelijk verzorgers, medewerkers in de zorg, beeldsmakers en docenten dat deze doordenkertjes wekelijks ontvangt. Interesse? Mail naar: [b.hallo@hetzand.nl](mailto:b.hallo@hetzand.nl).

